

The Impact of Uncontrolled Money Supply Growth on Corruption and Its Consequences for Inflation and Income Inequality in Iran

Mohammadali Sharafi¹ | Ebrahim Hadian² | Ali Hussein Samadi³ | Parviz Rostamzadeh⁴

1. Ph.D. Candidate, Department of Economics, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, University of Shiraz, Iran. E-mail: sharafi.m1350@gmail.com
2. Corresponding Author, Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, University of Shiraz, Iran. E-mail: ehadian@rose.shirazu.ac.ir
3. Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, University of Shiraz, Iran. E-mail: asamadi@rose.shirazu.ac.ir
4. Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, University of Shiraz, Iran. E-mail: parvizrostamzadeh@shirazu.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Chronic, excessive growth of the money supply erodes the value of the national currency and creates opportunities for speculation in asset markets. This process can divert resources from productive to unproductive and speculative activities by generating economic rents and fostering corruption. Moreover, financial corruption and inflation resulting from high liquidity mutually reinforce each other, ultimately exacerbating income distribution inequalities. While the bidirectional relationships between corruption and income inequality, as well as the separate linkages between money supply and inflation, have been extensively examined in the economic literature, modeling within a systemic framework that places the feedback loop between money supply growth and corruption at the center of the analysis has received comparatively less attention. This study employs annual data for the period 1984–2023 (Iranian calendar: 1363–1402) and utilizes a simultaneous equations system to investigate these multifaceted relationships. The findings indicate that excessive money supply growth in Iran intensifies corruption by creating economic rents. This growth contributes to higher inflation and deepens income inequality not only directly but also indirectly through its amplification of economic corruption. Furthermore, corruption and inflation exhibit a mutually reinforcing relationship. The results confirm the interdependence of these variables, forming a vicious cycle that has perpetuated double-digit inflation and income inequality in the Iranian economy. The study underscores the need for transparency and auditing in liquidity injection processes and the strengthening of regulatory institutions to break this vicious cycle. The Targeted money supply control and reforms in the government's financial system are considered essential prerequisites for curbing corruption.
Article history: Received: Revised in revised form: Accepted: Published online:	
JEL:	
Keywords: Uncontrolled Money Supply Growth, economic corruption, inflation, and income distribution inequality in Iran's economy.	

Cite this article: Sharafi, M., Hadian, E., Samadi, A., & Rostamzadeh, P. (2026). The Impact of Uncontrolled Money Supply Growth on Corruption and Its Consequences for Inflation and Income Inequality in Iran. *Stable Economy Journal*, 1-20. DOI: 00000000000000000000 © The Author(s). Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction: The economic development and stability of any nation are contingent upon the integrity of its monetary and fiscal frameworks. A pivotal channel for the transmission of economic shocks lies in the management and expansion of liquidity. In the Iranian context, recent decades have witnessed a persistent divergence between liquidity growth and real GDP, characterized by an erratic and accelerating trajectory. This expansion has largely been channeled through unproductive avenues, primarily aimed at bridging fiscal deficits via the banking sector (Mokhtarifar, 2021).

The crux of the problem is that volatile liquidity growth transcends being a mere macroeconomic variable inducing inflation; it serves as a potent catalyst that fosters and exacerbates economic corruption. This is manifested through rent-seeking, skewed resource allocation, and the flourishing of speculative ventures within non-productive sectors (Falahati & Bagheflaki, 2022). By engendering a vicious cycle of inflation and corruption, the chronic inflation stemming from liquidity expansion erodes purchasing power and exacerbates poverty. Under such circumstances, corruption evolves into an adaptive mechanism for economic agents striving for survival amidst instability. Moreover, corruption inherent in state-led resource allocation induces economic inefficiencies, diminishes tax revenues, and inflates public spending, thereby deepening budget deficits and compelling central bank financing—which subsequently triggers further liquidity expansion (Cookerman et al., 1992). Thus, a reinforcing feedback loop is established among "liquidity growth," "corruption," and "inflation." The ultimate byproduct of this cycle is the deepening of class stratifications and the intensification of income and wealth inequality. The preferential access of elite groups to monetary and informational rents enables them to capitalize on inflation and asset price appreciation, whereas middle- and low-income strata, burdened by stagnant or volatile incomes, suffer from the erosion of real income and rising costs of living. This escalating inequality not only destabilizes social cohesion and heightens social unrest but also stifles the real economy by suppressing effective demand for domestic goods (Dmitrieva & Ushakov, 2011).

This study aims to investigate the impact of uncontrolled money supply growth on corruption, alongside its consequential ramifications for inflationary dynamics and income distribution inequality within the Iranian economy. Conducting a systematic examination of the interrelationships among erratic liquidity expansion, corruption, and inflation is of fundamental significance for several compelling reasons. Primarily, from the perspective of analytical innovation, while the pairwise linkages—specifically, the nexus between money supply and inflation, as well as the correlation between corruption and inequality—have been extensively explored in the economic literature, the development of a comprehensive and integrated framework that systematically models these variables in unison remains conspicuously underdeveloped. Accordingly, this research endeavors to disentangle the intricate, intertwined web of these phenomena, thereby filling the prevailing theoretical and empirical lacuna in the existing body of knowledge.

Method: In the context of the Iranian economy, the interrelationships among key macroeconomic variables—namely, liquidity, inflation, corruption, and income inequality—are predominantly characterized by feedback loops and reciprocal effects. To adequately model and analyze these complex interactions, a system of simultaneous equations is employed. This approach enables the identification and estimation of both the direct and indirect effects of each variable within the broader structural framework of the economy. Overall, the simultaneous equations system serves as a sophisticated and essential analytical tool for examining the structural and dynamic interconnections inherent in Iran's economic system.

To estimate the parameters of the aforementioned system, the Generalized Method of Moments (GMM) is utilized. This technique is particularly well-suited for simultaneous equation models due to its robustness in addressing issues such as cointegration, its efficiency in parameter estimation, and its flexibility in handling endogenous variables under weak distributional assumptions.

Prior to the estimation of the simultaneous equations system, a series of diagnostic procedures are conducted. These include tests for stationarity, cointegration, and the identifiability of the structural equations. Specifically, the Augmented Dickey–Fuller (ADF) test is applied to assess the order of integration of each variable, while the Johansen cointegration test is employed to examine the presence of long-run equilibrium relationships among the variables. To evaluate the identifiability of the system, the necessary (but not sufficient) order condition and the sufficient rank condition are examined using a two-stage identification procedure.

This systematic survey enabled the identification of theoretically grounded and empirically validated determinants. Consequently, only those variables with demonstrated salience in prior studies—and those deemed conceptually pivotal to the transmission mechanisms under investigation—were incorporated into the empirical specification.

The structural framework of the model comprises a system of three simultaneous equations, each representing a distinct but interdependent macroeconomic relationship. Specifically, the system is composed of: (i) Corruption Control (or governance quality) function, (ii) an inflation equation, and (iii) an income inequality function. This tripartite structure is designed to capture the endogenous feedback loops among institutional quality, price stability, and distributive outcomes, thereby providing a coherent identification strategy for the policy channels of interest. The system is estimated using appropriate simultaneous-equation techniques to ensure consistency and efficiency of the parameter estimates.

Regarding data sources, the data used in this study are extracted from reputable domestic and international sources, including the Central Bank of the Islamic Republic of Iran, the Statistical Center of Iran, and the World Bank. The study period spans from 1984 to 2023, allowing for a long-term analysis of dynamic relationships among the variables. Data collection is documentary and library-based, and the model is estimated using EViews 12 software.

Results: Before proceeding to the discussion of empirical findings, it is imperative to underscore that the full battery of diagnostic tests—including assessments of residual serial correlation, heteroskedasticity, functional form misspecification, and parameter stability—has been satisfactorily passed. The reported test outcomes collectively provide strong statistical evidence that the estimated coefficients are unbiased, consistent, and efficiently estimated, thereby lending credence to the subsequent structural inferences.

Equation (1): Determinants of Corruption Control

$$cc_t = \alpha_1 + \alpha_2 rm2 - rgdp95_{t-1} + \alpha_3 gini_t + \alpha_4 lcp_t + \alpha_5 cc_{t-1} + u_{1t}$$

Based on the estimation results of equation (1), the coefficients of the explanatory variables—namely, uncontrolled money supply growth, the Gini coefficient, and the inflation index—are negative and, with the exception of the inflation index, statistically significant at the 5 percent level. This indicates that as the growth rate of uncontrolled money supply, income inequality, and inflation increase, the control of corruption (an inverse indicator reflecting a reduction in corruption) diminishes, and consequently the level of corruption rises. On the other hand, the negative and large coefficient of the Gini coefficient index suggests that an increase in income distribution inequality significantly raises the level of corruption in Iran. Furthermore, the findings confirm that income inequality (the Gini coefficient) and contemporaneous inflation play a substantial role in the extent of corruption, and their negative relationship with the corruption control index underscores the need for coordinated fiscal and social policies to prevent an escalation of corruption.

Additionally, lagged corruption control—which measures the quality of anti-corruption efforts as an indicator of institutional quality and good governance—is included in the model as a control variable. The improvement of this index exerts a direct effect on reducing corruption, as evidenced by the positive coefficient obtained in the estimation.

Equation (2): Determinants of Inflation

$$lcp_t = \beta_1 + \beta_2 rm2 - rgdp95_t + \beta_3 cc_t + \beta_5 gini_{t-1} + \beta_6 ue_{t-1} + \beta_7 lcp_{t-1} + \beta_8 lifer_t + u_{1t}$$

Based on the estimation results of equation (2), the coefficients of the explanatory variables are statistically significant at the 5 percent confidence level, with the exception of the coefficient of the lagged unemployment rate. The negative coefficient of corruption control confirms that improvements in the quality of anti-corruption efforts reduce the inflation rate, indicating the anti-inflationary role of corruption control.

The estimated coefficients of the remaining explanatory variables exhibit positive signs. These results suggest that increases in uncontrolled money supply growth, income inequality, lagged inflation, and the unofficial exchange rate all contribute to an elevation in the inflation rate.

On the other hand, the negative effect of unemployment rate growth on inflation may be attributable to a reduction in aggregate demand pressure on the general price level. Furthermore, the positive and statistically significant relationship between lagged inflation and current inflation confirms the presence of inflationary dynamics and inertia effects within the Iranian economy. The depreciation of the unofficial (dollar) exchange rate—commonly regarded as an indicator of exchange market instability—has exacerbated inflation through the imported costs channel. In contrast, the negative coefficient of corruption control suggests that improvements in corruption control can serve as an effective policy instrument for curbing inflation.

Equation (3): Determinants of Income Inequality

$$gini_t = \mu_1 + \mu_2 rm2 - rgdp95_t + \mu_3 lcp_t + \mu_5 lgdp95_t + \mu_6 gini_{t-1} + \mu_7 ue_{t-1} + u_{1t}$$

Based on the estimation results of equation (3), all coefficients of the explanatory variables are statistically significant at the 5 percent confidence level, with the exception of the coefficient of the lagged unemployment rate, which lacks statistical significance.

The positive and statistically significant coefficient of the uncontrolled money supply growth index indicates that an increase in liquidity exacerbates income inequality (the Gini coefficient). Furthermore, the positive and statistically significant coefficient of the consumer price index (inflation rate) suggests that rising inflation significantly worsens income inequality, reflecting the deleterious effects of inflation on income distribution. Inflation, by eroding the purchasing power of low-income groups and widening the class gap, leads to the intensification of income disparities. In contrast, the statistical insignificance of the lagged unemployment rate may indicate that, within the framework of Iran's economic structure and over the short-term horizon, no direct relationship exists between the unemployment rate and income inequality. This finding could be attributable to the structural characteristics of the labor market and the broader economy of Iran.

The negative and statistically significant coefficient of real output growth at the 10 percent level indicates that increases in production and real per capita income reduce income inequality, which is consistent with the findings of prior studies in developing countries.

Conclusion: The findings of this study confirm the existence of a statistically significant and positive relationship between uncontrolled money supply growth and the intensification of corruption in the Iranian economy. This study demonstrates that irregular liquidity growth in Iran's economy increases corruption through three main channels:

1. The rent-seeking and institutional weakening channel: The unregulated injection of public financial resources and the lack of transparency in their allocation—such as in bank credits and foreign exchange resources—increase both the incentives and opportunities for corruption.
2. The price bubbles and capital misallocation channel: Excessive liquidity growth, by generating speculative bubbles, leads to the diversion of capital toward non-productive markets. This enables rent-seeking individuals to amass substantial wealth through these spurious markets, which in turn serves as a stimulus for the proliferation of corruption.
3. The inflation and currency devaluation channel: Inflation resulting from liquidity growth, by eroding the purchasing power of lower-income strata and diminishing their wealth, deepens class disparities. Under these circumstances,

individuals are driven toward illicit activities to preserve the value of their assets, thereby exacerbating structural corruption.

Moreover, the results indicate the existence of a vicious cycle among liquidity, inflation, and inequality uncontrolled money supply growth, both directly and through the exacerbation of corruption, leads to higher inflation, deeper income inequality, and the weakening of economic stability. The findings of this study particularly emphasize that income inequality—measured by the Gini coefficient—is one of the primary drivers of corruption in Iran; indeed, the widening of the class gap, more than any other variable, has reinforced both the incentives and the institutional milieu for corruption within society. In effect, uncontrolled liquidity within the current economic structure, rather than stimulating the productive sector, has acted as a catalyst for corrupt behaviors and the misallocation of resources, while simultaneously perpetuating inflation and inequality through the erosion of the purchasing power of vulnerable groups. The primary and most crucial policy measure for controlling liquidity growth is the implementation of structural reforms in the country's monetary system. The first step in this direction is the establishment of monetary discipline and the reform of central bank policies. Monetary authorities should formulate the country's monetary policies in alignment with the growth of the real sector of the economy—that is, real GDP growth. Given the widening divergence between the growth rate of the real money stock and the growth rate of Iran's real sector over the past decades, a portion of the policies and actions of the monetary authorities should be based on a well-defined rule commensurate with real economic growth, and implemented accordingly, whereas most policy decisions are currently made on a discretionary basis. Over recent decades, the central bank and its authorities have repeatedly responded to various shocks—such as fiscal deficits, domestic and external shocks including international sanctions—that exert pressure on the money market by resorting to short-term and discretionary policies of money creation and liquidity expansion. However, the establishment of a clearly defined rule aligned with the needs of the real sector of the economy is an imperative necessity. Therefore, the reform of the country's banking system, followed by the management of the government budget (i.e., the reduction of the structural fiscal deficit), serves as a complement to the aforementioned policy measures and enhances the effectiveness of the liquidity growth control policy.

One of the main limitations of the study is the unavoidable reliance on indirect indices to measure corruption, as precise and direct data on the actual extent of corruption are not available. This limitation underscores the need to develop more accurate and context-specific indicators for measuring corruption. Accordingly, future research is encouraged to examine the role of institutional variables—such as financial transparency, government accountability, judicial independence, and the effectiveness of supervisory institutions—as moderating factors in the relationship between liquidity growth and corruption. In addition, conducting comparative studies with countries that have similar economic structures and employing dynamic stochastic general equilibrium (DSGE) models to analyze the long-term effects of monetary and anti-corruption policies could contribute to the formulation of more effective policy solutions aimed at achieving economic stability and social justice.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: The authors have complied with the requirements, and the authors' declaration form is attached.

Funding: This is a thesis-level manuscript produced without any external assistance and without financial or other support.

Authors' contribution: **M. Sharafi Author (First Author):** Conceptualization, data collection, data cleaning, econometric modeling, quantitative, analysis, drafting of the manuscript, preparation of tables and statistical outputs

E. Hadian (Corresponding Author) : Methodological supervision, validation of econometric techniques, review and revision of theoretical foundations, critical editing of the manuscript

A.samadi (Advisor Author): Theoretical guidance, refinement of arguments, verification of empirical interpretation, and final approval of the manuscript structure and conclusions.

p.rostamzadeh(Advisor Author): Methodological consultation (mixed-methods design, instrument refinement); review and editing

Conflict of interest: The authors declare that there is no conflict of interest.

Acknowledgments: The authors would like to thank Department of Economics shirazuniversity for providing the necessary resources.

تأثیر رشد بی‌قاعده نقدینگی بر فساد و پیامدهای آن بر تورم و نابرابری توزیع در آمد در ایران

محمدعلی شرفی^۱ | ابراهیم هادیان^۲ | علی حسین صمدی^۳ | پرویز رستم زاده^۴

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، ایران. رایانامه: sharafi.m1350@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استاد، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، ایران. رایانامه: Ehadian@rose.shirazu.ac.ir

۳. استاد، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، ایران. رایانامه: asamadi@rose.shirazu.ac.ir

۴. دانشیار، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، ایران. رایانامه: parvizrostamzadeh@shirazu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	رشد بی قاعده نقدینگی به طور مزمّن، ارزش پول ملی را کاهش می‌دهد و زمینه را برای سوداگری در بازارهای دارایی فراهم می‌کند. این فرآیند می‌تواند با پدید آوردن رانت‌های اقتصادی و فساد، منابع را از فعالیت‌های مولد به سمت فعالیت‌های نامولد و سوداگرانه منحرف نماید. از سوی دیگر، فساد مالی و تورم ناشی از نقدینگی بالا به‌طور متقابل تقویت‌کننده همدیگر بوده و در نهایت به تشدید نابرابری‌های توزیع درآمد می‌انجامد. گرچه رابطه‌های دوطرفه بین فساد و نابرابری توزیع درآمد و نیز رابطه‌های جداگانه بین نقدینگی و تورم به طور گسترده در ادبیات اقتصادی بررسی شده‌اند، اما مدلسازی براساس یک چارچوب سیستمی که حلقه بازخوردی بین رشد نقدینگی و فساد را در کانون تحلیل قرار دهد کمتر مورد توجه بوده است. این پژوهش با استفاده از داده‌های سالانه دوره ۱۹۸۴-۲۰۲۳ و به کارگیری مدل سیستم معادلات همزمان، به بررسی این روابط چند وجهی می‌پردازد. یافته‌ها حاکی از آن است که رشد بی قاعده نقدینگی در ایران با ایجاد رانت‌های اقتصادی، فساد را تشدید می‌کند. این رشد نه تنها به‌طور مستقیم، بلکه از طریق دامن زدن به فساد، به تشدید تورم و تعمیق نابرابری درآمدی می‌انجامد. همچنین، فساد و تورم در یک رابطه متقابل، یکدیگر را تقویت می‌کنند. نتایج، وابستگی متقابل این متغیرها را تأیید و به شکل‌گیری یک چرخه معیوب انجامیده که تورم دورقمی و نابرابری درآمدی را در اقتصاد ایران تداوم بخشیده است.
تاریخ دریافت:	
تاریخ ویرایش:	
تاریخ پذیرش:	
تاریخ انتشار:	
JEL :	
واژه‌های کلیدی:	
رشد بی‌قاعده نقدینگی، فساد اقتصادی، تورم و نابرابری توزیع درآمد، اقتصاد ایران.	

استناد: نام خانوادگی، نام؛ شرفی، محمدعلی؛ هادیان، ابراهیم؛ صمدی، علی حسین و رستم زاده، پرویز (۱۴۰۴). تأثیر رشد بی‌قاعده نقدینگی بر فساد و پیامدهای آن بر تورم و نابرابری توزیع درآمد در ایران. *اقتصاد باثبات*.

DOI: 00000000000000000000000000000000

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان حق مؤلف © نویسندگان.

۱. مقدمه

توسعه و ثبات اقتصادی هر کشور در گرو عملکرد سالم نظام پولی و مالی آن است. یکی از کانال‌های اصلی انتقال شوک‌های اقتصادی، حجم نقدینگی و مدیریت آن است. در ایران، طی دهه‌های اخیر، رشد نقدینگی به‌طور مستمر از رشد تولید ناخالص داخلی واقعی پیشی گرفته و روندی بی‌قاعده و فزاینده داشته است. این رشد عمدتاً از کانال‌های غیرمولد و با اهدافی همچون تأمین کسری بودجه دولت از طریق نظام بانکی صورت پذیرفته است. چنین روندی پدیده‌ای چند بعدی و فراتر از یک مسئله صرفاً پولی است و به معضلاتی ساختاری و نهادی تبدیل شده است (Mokhtarifar, 2021). مسئله اصلی این است که رشد بی‌قاعده نقدینگی، تنها یک متغیر کلان اقتصادی نیست که صرفاً به تورم منجر شود؛ بلکه به‌عنوان یک کاتالیزور قدرتمند، بستری برای شکل‌گیری و تشدید فساد را فراهم می‌آورد که از طریق ایجاد رانت، تخصیص نامتوازن منابع و رونق فعالیت‌های سوداگرانه در بخش‌های غیرمولد، نمود می‌یابد (Falahati & Bagheflaki, 2022). با ایجاد چرخه معیوب تورم و فساد، تورم مزمن ناشی از رشد نقدینگی، به کاهش قدرت خرید و افزایش فقر می‌انجامد. در چنین شرایطی، فساد به یک مکانیسم تطبیقی برای بقای اقتصادی فعالان در محیط بی‌ثبات تبدیل می‌شود. از طرف دیگر، فساد موجود در سیستم تخصیص منابع دولتی، با ایجاد ناکارایی اقتصادی، کاهش درآمدهای مالیاتی و افزایش هزینه‌های دولت، خود موجب تعمیق کسری بودجه و نیاز به استقراض از بانک مرکزی (و در نتیجه رشد بیشتر نقدینگی) می‌گردد (Cukierman et al, 1992). بدین ترتیب، یک حلقه بازخوردی تقویت‌کننده بین سه پدیده «رشد نقدینگی»، «فساد» و «تورم» شکل می‌گیرد. پیامد نهایی این چرخه، تعمیق شکاف طبقاتی و تشدید نابرابری در توزیع درآمد و ثروت است. دسترسی ترجیحی گروه‌های خاص به رانت‌های پولی و اطلاعاتی، موجب می‌شود آنان از تورم و افزایش قیمت دارایی‌ها سود ببرند؛ در حالی که طبقات متوسط و کم‌درآمد با درآمدهای ثابت یا کم‌نوسان، قربانی کاهش قدرت خرید و افزایش هزینه‌های زندگی می‌شوند. این نابرابری روزافزون نه تنها انسجام اجتماعی را تضعیف و نارضایتی را افزایش می‌دهد، بلکه از طریق کاهش تقاضای مؤثر برای کالاهای داخلی، رکود در بخش واقعی اقتصاد را نیز تشدید می‌کند (Dmitrieva & Ushakov, 2011).

این مطالعه بدنبال بررسی تاثیر رشد بی قاعده نقدینگی بر فساد، چگونگی پیامدهای آن در ایجاد تورم و نابرابری توزیع درآمد در ایران است. بررسی رابطه سیستماتیک بین رشد بی قاعده نقدینگی،

فساد و تورم در اقتصاد ایران از چند جهت دارای اهمیت اساسی است. ابتدا از جنبه نوآوری تحلیلی، اگرچه پیوندهای جداگانه میان تورم و نقدینگی و نیز فساد و نابرابری در ادبیات اقتصادی بررسی شده، اما مدل سازی یکپارچه و نظام مند این متغیرها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این پژوهش در پی تبیین پیوندهای درهم تنیده این پدیده ها و پرکردن خلأ تحلیلی موجود است.

در این راستا، ساختار مقاله به این صورت تنظیم شده است که پس از مقدمه در بخش دوم پیشینه تحقیق و در بخش سوم مبانی نظری مرور می شود؛ در بخش چهارم، الگوی تحقیق و شیوه برآورد آن تبیین شده است در بخش پنجم نتایج تجربی تخمین این الگو ارائه می گردد، و در بخش ششم، به بحث و تفسیر نتایج بدست آمده از پژوهش خواهیم پرداخت. بخش هفتم، بخش پایانی است که به نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها اختصاص دارد.

۲. پیشینه تحقیق

۲-۱. مطالعات داخلی

قدیمی و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان "تاثیر فساد و استقلال بانک مرکزی بر حجم پول در ایران" با استفاده از مدل غیرخطی خودرگرسیون با انتقال ملایم به بررسی اثر فساد بر سیاست پولی با توجه به سطوح مختلف استقلال بانک مرکزی ایران طی دوره ۱۹۷۸-۲۰۱۷ پرداخته است. نتایج نشان دادند که در شرایط فقدان استقلال کافی برای بانک مرکزی، افزایش شاخص فساد به افزایش رشد حجم پول منتهی می شود. این نتیجه به وضوح نشان می دهد که در بستر نهادهای ضعیف، فساد می تواند محرک مستقیم ایجاد نقدینگی بی قاعده باشد و سیاست پولی را به ابزاری برای تأمین اهداف غیرپولی و رانتی تبدیل کند.

شریف کریمی و شهاب (۲۰۲۰) در مطالعه ای بین کشوری تحت عنوان "اثر حجم نقدینگی بر فساد در کشورهای منتخب حوزه منا"، با توجه به اهمیت اقتصادی و جغرافیایی کشورهای عمده تولید کننده نفت کشورهای این حوزه به بررسی تاثیر نقدینگی بر فساد با استفاده از روش گشتاور تعمیم یافته^۱ (GMM) در طی سال های ۲۰۰۵-۲۰۱۸ پرداخته اند. نتایج نشان می دهند میزان فساد دوره قبل و نقدینگی دوره جاری بر فساد تاثیر مثبت و معنا داری دارد. جالب تر آنکه، آنها دریافتند تولید ناخالص داخلی سرانه تأثیرگذارترین متغیر در کاهش فساد است.

¹ Generalized Method of Moments

فلاحی و باغفلکی (2022) در پژوهشی تحت عنوان " تاثیر سیاست های پولی انبساطی بر فساد در ایران " با استفاده از شواهد آماری اقتصاد ایران برای دوره زمانی ۱۹۹۶ - ۲۰۲۰ و بکار گیری رهیافت اقتصاد سنجی *ARDL* به بررسی اثرات بلند مدت و کوتاه مدت سیاست پولی انبساطی بر فساد می پردازد. نتایج برآورد ها نشان می دهد که نسبت نقدینگی به تولید ناخالص داخلی به دلیل ایجاد رانت در اقتصاد باعث افزایش فساد شده است، اما کیفیت مطلوب نهادها می تواند با بهبود در هدایت موثر نقدینگی به سمت فعالیت های دارای ارزش افزوده بالاتر، باعث اثر گذاری مثبت نقدینگی بر کاهش فساد باشد.

مهرگان و همکاران (2025) در پژوهشی با عنوان " تحلیل تأثیر تکانه های سیاست پولی بر نابرابری درآمد در ایران: کاربرد مدل خودرگرسیون برداری " این مطالعه به بررسی تأثیر تکانه های سیاست پولی بر نابرابری درآمدی در ایران طی بازه زمانی ۱۹۷۹ تا ۲۰۲۲ می پردازد. بدین منظور، از رهیافت خودرگرسیون برداری (*VAR*) و توابع عکس العمل آنی استفاده شده است. نتایج نشان داد که تکانه ناشی از رشد نقدینگی در ابتدا نابرابری درآمد را کاهش داده است، اما از دوره سوم به بعد، منجر به واکنشی مثبت و نامطلوب بر نابرابری درآمدی می شود. همچنین، تکانه وارده به نرخ سود بانکی کوتاه مدت در تمامی دوره ها واکنشی مثبت از سوی نابرابری درآمد داشته است. از سوی دیگر، تکانه مثبت در نرخ ارز نیز با واکنش مثبت در نابرابری درآمد مواجه بوده است. در حالی که، تکانه ناشی از رشد اقتصادی در ابتدا باعث افزایش نابرابری درآمد شده، اما پس از مدتی، این اثر معکوس شده و به بهبود توزیع درآمد منجر می گردد. این یافته ها نقش کلیدی سیاست های پولی را در توزیع درآمد و نابرابری اقتصادی نشان می دهند.

۲-۱. مطالعات خارجی

مطالعات خارجی که به طور مستقیم به تأثیر "رشد بی قاعده نقدینگی" بر "فساد" بپردازند، توسط نویسندگان مشاهده نگردید. برخی از این تحقیقات ارتباط غیرمستقیم یا بخشی از چرخه علی را نشان می دهند که برای تکمیل چارچوب نظری پژوهش فعلی مفید است.

محمد طارق مجید^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه ای بین کشوری تحت عنوان "تجارت، آزادی اقتصادی و فساد" با استفاده از مجموعه داده‌های پانلی برای ۱۴۶ کشور در دوره ۱۹۸۴-۲۰۰۷، با کشف وجود آستانه و اهمیت اصلاحات سیاستی مکمل به ارتباط بین تجارت و فساد می‌پردازد. ممکن است رشد نقدینگی در یک محیط نهادی ضعیف، فساد را افزایش دهد، اما در یک محیط نهادی شفاف و کارآمد، به سمت فعالیت‌های مولد هدایت شود اثر متغیرهای کلان (مانند تجارت یا نقدینگی) بر فساد می‌تواند غیرخطی و وابسته به بستر نهادی باشد.

پاگانو و همکاران^۲ (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان "تأثیر فساد بر نقدینگی، جریان های سرمایه گذاری و هزینه سرمایه" با استفاده از مدل رگرسیون داده های تابلویی برای ۲۷ شرکت ایالات متحده و کشورهای عضو یورو در طی سال های ۲۰۰۲ - ۲۰۱۱ به بررسی تاثیر فساد بر نقدینگی، جریان سرمایه گذاری و هزینه سرمایه می‌پردازند. نتایج تخمین ها نشان می‌دهند که فساد، نقدینگی در دسترس موسسات تجاری را کاهش داده و از ورود سرمایه‌گذاران خارجی به یک کشور جلوگیری می‌کند فساد از طریق نقدینگی بر بازارهای مالی اثر منفی می‌گذارد. این پژوهش، وجود یک رابطه متقابل (دوطرفه) بین فساد و نقدینگی را تقویت می‌کند.

نوگرهو و همکاران^۳ (۲۰۲۱) در مقاله ای تحت عنوان "تأثیر آموزش و متغیرهای کلان اقتصادی بر شاخص فساد در کشورهای عضو گروه بیست (G20)" با استفاده از روش‌های ترکیبی با رگرسیون چندگانه با روش تخمین حداقل مربعات دو مرحله‌ای^۵ (2SLS) برای سال های ۲۰۰۵-۲۰۱۸، به تحلیل تأثیر چندین متغیر کلان اقتصادی شامل سرانه تولید ناخالص داخلی^۶ (GDP)، باز بودن اقتصاد، شاخص اثربخشی دولت، تورم و سطح آموزش بر شاخص فساد در کشورهای عضو گروه ۲۰ پرداخته اند. این مطالعه به بررسی یکی از پیامدهای بالقوه رشد نقدینگی (تورم) و اثر آن بر فساد می‌پردازد و نشان می‌دهد که این رابطه ممکن است در کشورهای در حال توسعه (مانند ایران) قوی‌تر باشد.

¹ Muhammad Tariq Majeed

² Pankaj, J., Kuvvet, E., & Pagano, M.

³ Nugroho S. B. Maria

⁴ The Group of Twenty

⁵ Two-Stage Least Squares

⁶ Gross Domestic Product per Capita

۳- مبانی نظری

در ادبیات اقتصادی رشد بی‌قاعده نقدینگی به افزایش حجم نقدینگی فراتر از سطحی اطلاق می‌شود که بخش حقیقی اقتصاد به آن نیاز دارد. این سطح از رشد نقدینگی که متناسب با افزایش ظرفیت‌های تولیدی نمی‌باشد تأثیرات نامطلوب بر دیگر متغیرهای کلان اقتصادی بر جای می‌گذارد. تورم یکی از آثار اجتناب‌ناپذیر رشد بی‌قاعده نقدینگی است که به دنبال خود افزایش شکاف درآمدی، رانت جوئی و فساد اقتصادی را موجب می‌گردد.

۳-۱. تأثیر رشد بی‌قاعده نقدینگی بر تورم

از منظر اقتصاد کلان، رابطه علی بین رشد نقدینگی و تورم یکی از محوری‌ترین موضوعات مورد توافق همه صاحب نظران اقتصادی است. نظریه پردازان طرفدار علیت از نقدینگی به تورم رشد بی‌رویه حجم پول را عامل اصلی تورم می‌دانند، براساس نظریه مقداری پول^۱ افزایش بی‌قاعده و ناگهانی نقدینگی، در صورت عدم هم‌راستایی با رشد تولید، منجر به افزایش سطح قیمت‌ها و نهایتاً تورم می‌شود. نقش نقدینگی در این نظریه، علت اصلی است که باعث تورم می‌گردد.

اقتصاددانان مکتب پولی اعتقاد دارند که تورم همیشه و در همه جا یک پدیده پولی است (Friedman, 1968; Togay & Kose, 2013). نظریه پولی تورم فریدمن و شوارتز^۲ تأکید دارد که تورم ناشی از رشد عرضه پول فراتر از رشد تولید است. رشد نقدینگی مازاد بر تولید، با ایجاد مازاد تقاضای اسمی، مستقیماً به افزایش سطح عمومی و مداوم قیمت‌ها (تورم) منجر می‌شود. این رشد از کانال انتقال منابع مالی به جای بخش‌های مولد (صنعت، کشاورزی)، به سمت دارایی‌های غیرمولد (مسکن، ارز) منحرف و بر تولید و سرمایه‌گذاری در اقتصاد تأثیر می‌گذارد. با ایجاد حباب‌های قیمتی و نوسانات شدید، ریسک اقتصاد را افزایش داده و محیط نامنی برای سرمایه‌گذاری مولد و بلندمدت ایجاد می‌کند. و با افزایش هزینه‌های تولید ناشی از تورم، رقابت‌پذیری بین‌المللی کالاهای داخلی را کاهش می‌دهد (Martinez & Iyer, 2008).

در کل دیدگاه مکتب پولی بر علیت قوی از نقدینگی به تورم، به‌خصوص در بلندمدت و کشورهای با مدیریت پولی ضعیف، تأکید دارد. در مقابل، نظریه‌های هترودوکس و برخی دیدگاه‌های داخلی با

^۱ Quantity Theory of Money

^۲ Friedman, M., & Schwartz, A.

تأکید بر درون‌زایی پول، فشار هزینه و ساختار اقتصاد، رابطه را پیچیده‌تر دیده و جهت علیت معکوس یا دوسویه را محتمل می‌دانند. با این حال، اکثریت شواهد و چارچوب‌های تحلیلی، به‌ویژه در شرایط بی‌ثباتی اقتصادی و رشد فزاینده و بی‌قاعده نقدینگی، سهم علیت غالب را از جانب رشد نقدینگی به سمت تورم ارزیابی می‌کنند.

۲-۳. رشد بی‌قاعده نقدینگی و فساد

بر اساس نظریه‌های اقتصادی، رابطه بین رشد بی‌قاعده نقدینگی و فساد اقتصادی یک رابطه دو سویه و تقویت‌کننده است. رشد بی‌قاعده نقدینگی از طریق توسعه منابع مالی غیرشفاف، تخصیص رانت و فعالیت‌های سوداگرانه فساد اقتصادی را تقویت می‌کند. در نبود نهادهای مالی کارآمد، شفاف و قوی، رشد بی‌قاعده نقدینگی به جای تحریک تولید، به‌صورت سیستماتیک موجب انحراف متغیرهای کلان از مسیر بهینه و تشدید بی‌ثباتی اقتصادی می‌گردد (Türedi & Altuner, 2016).

بر اساس نظریه‌های اقتصاددانان نهادگرا^۱، و بطور خاص نهادهای ناکارا^۲ با ایجاد انحصار و رانت، تخصیص نامتوازن منابع، تقویت بخش‌های نامولد و سفته‌بازی، فشار تورمی و انگیزه برای فساد معیشتی و کاهش شفافیت و کارایی نظارتی فساد اقتصادی تشدید می‌شود.

مسیر اول: تزریق منابع خارج از قاعده، با ایجاد رانت‌های عظیم (مانند اعتبارات ارزان و ارز ترجیحی)، انگیزه‌های قدرتمندی برای رانت‌جویی و فساد ایجاد می‌کند (Anne, K, 1974). افزایش و رشد حجم پول کاغذی از یک طرف و پرداخت وام‌ها از طریق خلق پول در نظام بانکی بدون دریافت وثیقه‌های کافی موجب افزایش فساد در اقتصاد می‌شود محسنی زنوزی و همکاران (۲۰۱۷)، قدیمی و همکاران (۲۰۱۹)، مختاری فر و همکاران (۲۰۲۱) و فلاحتی و باغفلکی (۲۰۲۲) در تحقیقات خود با اشاره به نقش ضعف نهادها و نظارت ناکافی، در تشدید رابطه بین رشد نقدینگی و فساد اقتصادی در ایران اشاره کرده‌اند.

(Sozanrooz, 2006) و (Mauro, 1995; Tanzi & Davoodi, 1997 & Aidt, 2003)، (Goel & Nelson, 2010)، (Türedi & Altuner, 2016)، در مطالعات خود نشان دادند که افزایش نقدینگی در شرایط نهادی ضعیف، فساد اقتصادی را تشدید می‌کند.

¹ Institutional Economics

² Extractive Institutions

مسیر دوم: فساد موجود در نظام اقتصادی، سازوکارهای نظارتی بر خلق پول را تضعیف می‌کند. برای مثال، فشار گروه‌های ذی‌نفع برای دریافت وام‌های کلان، منجر به رشد بی‌رویه نقدینگی خارج از برنامه می‌شود. این پدیده با تئوری «تسخیر دولت»^۱ توسط منافع خاص نیز قابل توضیح است. از سوی دیگر، فساد نظام‌مند از کانال‌های، کاهش درآمدهای مالیاتی دولت و کسری بودجه، تضعیف انضباط مالی و هدررفت منابع، بی‌ثباتی بازارها و فرار سرمایه و مختل کردن کارکرد نظام بانکی می‌تواند محرک یا تشدیدکننده رشد بی‌رویه نقدینگی باشد. فساد و فرار مالیاتی، درآمدهای دولت را کاهش می‌دهد. دولتی که با کسری بودجه مواجه است و از استقلال کافی برخوردار نیست، ممکن است برای جبران این کسری به استقراض از بانک مرکزی (چاپ پول) روی آورد که مستقیم‌ترین راه برای افزایش بی‌قاعده پایه پولی و نقدینگی است (Cukierman et al, 1999).

۳-۳. رشد بی‌قاعده نقدینگی و نابرابری درآمدی

رشد سریع و بی‌قاعده نقدینگی می‌تواند از کانال‌های مختلفی منجر به تشدید نابرابری درآمدی و ثروت شود. اقتصاد دانان کلان کینزی/پساکینزی بر نقش مخرب تورم ناشی از نقدینگی بر قدرت خرید حقوق‌بگیران و افزایش سود سرمایه‌داران تأکید می‌کنند. این رشد از کانال تورمی و به‌عنوان مالیات بر فقرا عمل کرده، افزایش نقدینگی که منجر به تورم می‌شود، قدرت خرید دستمزدهای اسمی ثابت را کاهش می‌دهد. از آنجایی که اقشار کم‌درآمد سهم بیشتری از درآمد خود را به مصرف اختصاص می‌دهند و معمولاً پس‌اندازهای نقدی دارند، بیشتر آسیب می‌بینند. از سوی دیگر تورم ناشی از نقدینگی، ارزش دارایی‌های واقعی (مثل مسکن، سهام، طلا) را افزایش می‌دهد. ثروتمندان که سهم بیشتری از دارایی‌های خود را در این موارد سرمایه‌گذاری کرده‌اند، سود می‌برند، در حالی که اقشار متوسط و کم درآمد عمده‌تاً دارایی نقدی دارند که ارزش آن کاهش می‌یابد. از طریق کانال تأثیر بر بازده دارایی‌ها (مکانیسم قیمت‌گذاری دارایی) رشد نقدینگی و سیاست‌های پولی انبساطی، نرخ بهره را کاهش داده و باعث هجوم نقدینگی به سمت بازارهای دارایی (بورس، مسکن) می‌شود. این باعث ایجاد حباب دارایی و افزایش شدید قیمت این دارایی‌ها می‌گردد. از آنجایی که مالکیت چنین دارایی‌هایی عمده‌تاً در دست دهک‌های بالای درآمدی است، شکاف ثروت بین داراها و ندارها

¹ State Capture

به شدت افزایش می‌یابد. سومین کانال، دسترسی نابرابر به اعتبارات و منابع مالی است که هنگام افزایش نقدینگی، دسترسی به وام و منابع اعتباری برای بنگاه‌های بزرگ و افراد مرتبط با شبکه بانکی (که معمولاً ثروتمندترند) آسان‌تر است. فساد ناشی از رانت‌های پولی، نابرابری درآمدی را افزایش می‌دهد (Dmitrieva & Ushakov, 2011).

۳-۴. تأثیرات متقابل فساد بر تورم و نابرابری درآمد

رابطه بین فساد و تورم یک رابطه دوسویه و تقویت‌کننده است که به ویژه در کشورهای در حال توسعه مشهود است. ابتدا به کانال‌های اثرگذاری فساد بر تورم می‌پردازیم. بر اساس نظریه مالیات تورمی بهینه مدل تانزی و همکاران^۱ (۱۹۹۸)، فساد با کاهش کارایی نظام مالیاتی (از طریق فرار مالیاتی گسترده و هزینه‌های وصول بالا)، درآمدهای مالیاتی دولت را کاهش می‌دهد. برای جبران کسری بودجه ناشی از این امر و همچنین هزینه‌های عمومی فزاینده (که خود فساد آن را تشدید می‌کند)، دولت به پولی‌سازی کسری بودجه (مالیات تورمی یا درآمد حاصل از حق‌الضرب) روی می‌آورد. خلق پول جدید برای پوشش این کسری، عرضه پول را افزایش داده و مستقیماً تورم ایجاد می‌کند.

در نظریه کاهش کارایی سیاست‌ها و تخصیص ناکارآمد منابع (Mauro, 1995; Rose- Ackerman, 1997) فساد، کارایی سیاست‌های پولی و مالی را تضعیف و تخصیص منابع عمومی را منحرف می‌کند. این امر رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد و از طرف تقاضا فشار تورمی ایجاد می‌کند. تورم بالا نیز می‌تواند زمینه را برای گسترش فساد فراهم کند بر اساس نظریه کاهش ارزش اخلاقی و افزایش انگیزه رانت‌جویی (رز-آکرمن، تانزی) و در یک محیط پرتورم و بی‌ثبات، ارزش واقعی دستمزدها و درآمدهای ثابت (مانند حقوق کارمندان دولت) به سرعت کاهش می‌یابد. این امر انگیزه افراد برای جبران کاهش قدرت خرید از طریق فعالیت‌های فسادآمیز و رشوه را به شدت افزایش می‌دهد.

در مجموع، فساد و تورم در یک رابطه تقویت‌کننده متقابل قرار دارند. فساد عمدتاً از طریق کانال بودجه‌ای و پولی (مالیات تورمی) و کانال کارایی و تخصیص منابع تورم‌زا عمل می‌کند. در مقابل،

¹Tanzi et al

تورم بالا با فرسایش ارزش اخلاقی کار و درآمدهای قانونی و کاهش هزینه‌های فرصت فساد، بستر گسترش آن را فراهم می‌سازد.

همچنین رابطه بین فساد و نابرابری درآمد یک پیوند دوسویه و تقویت شونده است که توسط مکاتب مختلف اقتصادی تبیین شده است. جهت علیت در این رابطه یک موضوع کلیدی و مورد مناقشه است. بر اساس نظریه انتخاب عمومی و تخصیص رانت بوکانن^۱ (۱۹۸۰)، فساد نتیجه رفتار عقلایی بازیگران در یک چارچوب نهادی ضعیف است. این رفتار منجر به ایجاد و توزیع رانت‌های اقتصادی می‌شود که منابع عمومی را به سمت گروه‌های ذی‌نفع خاص (دارای قدرت و ارتباط) هدایت می‌کند و تخصیص ناعادلانه درآمد را در پی دارد. در نظریه تحریف بازار اعتبار و تخصیص ناکارآمد منابع مالی، چنین عنوان می‌شود که در نظام‌های مالی فاسد، تسهیلات بانکی بر اساس رابطه و رشوه (نه کارایی یا نیاز) تخصیص می‌یابد. این امر دسترسی نابرابر به سرمایه را ایجاد کرده و شکاف درآمدی بین بنگاه‌های بزرگ مرتبط و بنگاه‌های کوچک و متوسط را عمیق‌تر می‌کند. از سوی دیگر از کانال بودجه عمومی، فساد باعث انحراف مخارج عمومی از حوزه‌های سرمایه‌انسانی و کالاهای عمومی (مانند آموزش و بهداشت با بازدهی گسترده) به سمت پروژه‌های پرخرج ولی کم‌فایده (اما پررانت) می‌شود. این امر فرصت‌های برابر برای تحرک اجتماعی را از بین برده و نابرابری را در بلندمدت تثبیت می‌کند (Gupta et al, 2002). فساد با افزایش عدم اطمینان و ریسک، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری داخلی مولد را کاهش می‌دهد. کاهش نرخ رشد اقتصادی، فرصت‌های شغلی با درآمد مناسب را محدود کرده و باعث تشدید نابرابری می‌شود.

بر اساس نظریه تمرکز قدرت و خرید نفوذ (مدل‌های اقتصاد سیاسی)، نابرابری شدید درآمد و ثروت، به معنای تمرکز قدرت اقتصادی در دست گروه‌های کوچکی است. این گروه‌ها برای حفظ و افزایش امتیازات خود، انگیزه و منابع لازم برای خرید نفوذ سیاسی، تضعیف نهادهای نظارتی و شکل‌دهی به قوانین به نفع خود را دنبال می‌کنند که به گسترش فساد نهادی منجر می‌شود.

در نظریه ضعف سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی کافمن و همکاران^۲ (۱۹۹۹)، نابرابری گسترده، اعتماد عمومی به نهادها و همبستگی اجتماعی را کاهش می‌دهد. در غیاب سرمایه اجتماعی قوی،

¹ James M Buchanan

² Kaufmann et al

نظارت مردمی بر قدرت کاهش یافته و فضای مساعدی برای گسترش فساد فراهم می‌شود. رابطه فساد و نابرابری درآمد یک دینامیسم نهادی تقویت‌کننده است. نظریه‌ها نشان می‌دهند فساد از کانال‌های تخصیص رانت و تحریف بازار، نابرابری را افزایش می‌دهد. در مقابل، نابرابری بالا نیز از طریق تمرکز قدرت و فرسایش هنجارهای اجتماعی، بستر نهادی فساد را تقویت می‌کند.

۴. الگوی تحقیق و شیوه برآورد

۴-۱. الگوی تحقیق

در این مطالعه، برای رسیدن به اهداف پژوهش یک سیستم معادلات همزمان طراحی شده است. برای انتخاب متغیرهای توضیحی، با مراجعه به مطالعات متعدد داخلی^۱ و خارجی^۲ انجام گرفته مرتبط با موضوع اصلی بحث، متغیرهای مهم و کلیدی انتخاب و وارد مدل شده اند، تلاش گردید در مدل تحقیق متغیرهای کلیدی و اثر گذار لحاظ گردند.

معادله (۱): تابع کنترل فساد

$$cc_t = \alpha_1 + \alpha_2 rm2 - rgdp95_{t-1} + \alpha_3 gini_t + \alpha_4 lcp_t + \alpha_5 cc_{t-1} + u_{1t} \quad (1)$$

که در رابطه فوق شاخص رشد بی قاعده نقدینگی با نماد $rm2-rgdp95$ ، شاخص نابرابری توزیع درآمد با نماد $gini$ ، تورم با شاخص لگاریتم قیمت مصرف کننده با نماد lcp و فساد دوره گذشته با $cc(-1)$ نشان داده شده است.

به علت محدودیت های علمی موجود در اقتصاد ایران و همچنین از تفاوت های خاص این مطالعه، استفاده از شاخص قیمت مصرف کننده^۳ (lcp_t) به عنوان پروکسی (جانشین) برای نرخ تورم است. با توجه به اهداف پژوهش، سازگاری با داده‌های کلان و اینکه CP به طور مستقیم بر هزینه‌های خانوارها و سیاست‌های پولی تأثیر می‌گذارد. در برآورد رابطه تورم از شاخص فوق استفاده می‌گردد.

معادله (۲): تابع تورم

^۱ به جهت اطلاع بیشتر به مطالعات، محسنی زنوزی (۲۰۱۷) - ادیب پور (۲۰۱۶) - حیدری و علی نژاد (۲۰۱۶) - طوطیان و بایزیدی (۲۰۱۷) - قدیمی (۲۰۱۹) - فلاحتی و باغفلکی (۲۰۲۲) - شریف کریمی و شهاب (۲۰۲۰) مراجعه گردد.

^۲ Al-Marhubi(2000)- Haşim Akça(2012)- Tariq Majeed(2014)- Sami & Sassi(2016)- Sassi & Gasmi(2017)- Özşahin and Üçler(2017)- Policardo & Sánchez(2018)- Laura Policardo(2019)- Ojo, L. B(2020)- Fathoni, S(2021)

^۳ Consumer Price Index

$$lcp_t = \beta_1 + \beta_2 rm2 - rgdp95_t + \beta_3 cc_t + \beta_5 gini_{t-1} + \beta_6 ue_{t-1} + \beta_7 lcp_{t-1} + \beta_8 lifer_t + u_{1t} \quad (2)$$

که در رابطه بالا شاخص رشد بی‌قاعده نقدینگی با نماد $rm2-rgdp95$ ، کنترل فساد با نماد cc_t ، نرخ بیکاری دوره گذشته با نماد $ue(-1)$ ، لگاریتم شاخص قیمت مصرف کننده دوره گذشته با نماد $lcp(-1)$ و لگاریتم نرخ ارز غیر رسمی است.

شاخص ضریب جینی^۱ از مبانی نظری قوی در اقتصاد رفاه ایران برخوردار است و کل توزیع درآمد را می‌سنجد. داده‌های آن برای ایران به طور منظم و در یک بازه زمانی طولانی در دسترس است. قابلیت مقایسه پذیری زمانی و بین‌المللی دارد. به خوبی می‌تواند پیامدهای قطبی‌کننده تورم و رانت‌جویی را در اقتصاد ایران اندازه‌گیری کند. بنابراین، می‌توان با اطمینان از این شاخص به‌عنوان نماینده متغیر نابرابری توزیع درآمد در مدل استفاده گردد.

معادله (۳): تابع نابرابری درآمد

$$gini_t = \mu_1 + \mu_2 rm2 - rgdp95_t + \mu_3 lcp_t + \mu_5 lgdp95_t + \mu_6 gini_{t-1} + \mu_7 ue_{t-1} + u_{1t} \quad (3)$$

در رابطه شماره (۳)، $rm2-rgdp95$ نماد شاخص رشد بی‌قاعده نقدینگی، cc نماد کنترل فساد، $gini(-1)$ نابرابری درآمدی دوره گذشته، lcp لگاریتم شاخص قیمت مصرف کننده، $ue(-1)$ نرخ بیکاری دوره گذشته و $lgdp95$ لگاریتم تولید ناخالص داخلی واقعی به قیمت پایه سال (۲۰۱۶) است.

از آنجا که چارچوب نظری پژوهش بر نقش «نهادهای ناکارا» در ایجاد حلقه معیوب رشد بی‌قاعده نقدینگی و فساد تأکید دارد، در رابطه اول از کنترل فساد، که به طور مستقیم کیفیت نهادها را اندازه‌گیری کرده و رشد نقدینگی از طریق تضعیف نهادها (مانند نظارت بانک مرکزی و سیستم قضایی) به فساد دامن می‌زند را وارد مدل شده است. بنابراین، استفاده از شاخصی که مستقیماً نشان دهد، این نهادها در «کنترل فساد» چقدر موفق عمل کرده‌اند، با زنجیره علی پژوهش جاری نیز همخوانی کامل دارد، از سوی دیگر استفاده از این متغیر در مطالعات داخلی و مرتبط با اقتصاد ایران و همچنین

¹ Gini Coefficient

مطالعات خارجی نظیر (سامی بن علی و ساسی^۱، ۲۰۱۶). (فلاحتی و باغفلکی^۲، ۲۰۲۲). محسنی زنوزی^۳ (۲۰۱۷) و (حیدری و همکاران^۴، ۲۰۱۶) کاملاً مرسوم است و مشکل کمبود داده‌های شفاف در ایران را مرتفع می‌کند.

برای اندازه‌گیری رشد بی‌قاعده نقدینگی بر اساس نظریه رانت‌جویی (Anne, K, 1974)، متغیر تفاوت رشد شبه پول حقیقی ($rm2$) از رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی ($rgdp$) بعنوان شاخص رشد بی‌قاعده نقدینگی وارد مدل می‌شود. براساس مبانی نظری ارائه شده در بالا، فساد از دو کانال اصلی کاهش کارایی سیاست پولی و کانال هزینه و عرضه موجب تشدید تورم می‌گردد، بنابراین شاخص قیمت مصرف‌کننده بعنوان متغیر اندازه‌گیری تورم به معادلات سیستم اضافه شده و بر اساس تئوری‌های ارائه شده رابطه فساد و نابرابری دوطرفه است، لذا از ضریب جینی بعنوان شاخص اندازه‌گیری نابرابری توزیع درآمد استفاده می‌گردد. بر اساس نظریه پایداری و تداوم فساد^۵، فساد یک پدیده نهادی است و معمولاً در صورت وجود، به دلیل ایجاد شبکه‌های ذی‌نفع، تمایل به تداوم و خودتقویتی دارد. متغیر شاخص کنترل فساد با وقفه که این متغیر برای ثبت اثر خاصیت پویایی و همچنین کنترل برای عوامل نادیده گرفته‌شده که در طول زمان پایدار هستند، به مدل اضافه می‌شود. نظر به تئوری اینرسی تورم^۶ و انتظارات تورمی، تورم یک پدیده تداومی است. انتظارات عاملان اقتصادی از تورم آینده، بر رفتارهای کنونی (مانند تعدیل دستمزد و قیمت‌ها) تأثیر می‌گذارد و باعث می‌شود تورم گذشته بر تورم حال اثر بگذارد. بنابراین متغیر تورم با وقفه که انتظار می‌رود رابطه آن مثبت باشد وارد مدل می‌گردد. بنا به نظریه انتقال تورم از کانال واردات، در یک اقتصاد باز، افزایش نرخ ارز، هزینه واردات کالاهای واسطه‌ای و نهایی را افزایش داده و از این طریق به تورم داخلی دامن می‌زند (تورم وارداتی) لذا متغیر نرخ ارز غیر رسمی به مدل اضافه شده که این متغیر برای اقتصاد ایران که به واردات وابسته است، حیاتی می‌باشد.

¹ Sami Ben Ali & Sassi

² Falahati, Ali, & Bagheflaki, Afshin

³ Mohseni Zonouzi, S. J.

⁴ Heydari, H., Asghari, R., & Alinejad, R.

⁵ Path Dependency

⁶ Inertia

بر اساس نظریه تداوم نابرابری بین‌نسلی، نابرابری درآمدی تمایل به تداوم دارد. دسترسی نابرابر به فرصت‌های آموزشی، شغلی و سرمایه برای نسل بعد، باعث تثبیت و انتقال نابرابری می‌شود. متغیر نابرابری با وقفه نیز وارد مدل می‌گردد که این متغیر برای ثبت اثر پویایی استفاده می‌شود. بر اساس نظریه ارتباط بیکاری با درآمد و فقر، بیکاری، به ویژه اگر طولانی‌مدت باشد، مستقیماً با از دست دادن درآمد و افزایش فقر مرتبط است و می‌تواند نابرابری را تشدید کند. لذا متغیر بیکاری با وقفه بعنوان متغیر تاثیر گذار بر نابرابری درآمد وارد مدل می‌شود، استفاده از وقفه این ایده را منعکس می‌کند که اثر بیکاری بر شاخص‌های توزیع درآمد ممکن است فوری نباشد. انتظار می‌رود رابطه آن مثبت باشد. بر اساس تئوری شکاف تولید (تقاضا در مقابل عرضه)، متغیر رشد تولید ناخالص داخلی واقعی به مدل وارد می‌شود که این متغیر به‌عنوان شاخصی از فشارهای طرف عرضه عمل می‌کند.

۲-۴. تکنیک برآورد

در اقتصاد ایران، رابطه بین متغیرهایی مانند نقدینگی، تورم، فساد و نابرابری درآمد، غالباً بر اثر حلقه‌های بازخورد و اثرات متقابل است. روش سیستم معادلات همزمان امکان مدل‌سازی و تحلیل این رابطه‌ها را فراهم می‌کند، به طوری که بتوان اثرات مستقیم و غیرمستقیم هر متغیر را در ساختار کلی اقتصاد بررسی نمود. در مجموع، روش سیستم معادلات همزمان، به‌عنوان یک ابزار پیشرفته و کارآمد، برای تحلیل ساختار و روابط دینامیک اقتصاد ایران، یک ابزار اساسی است. برای برآورد پارامترهای سیستم معادلات همزمان فوق، از تکنیک تخمین گشتاورهای تعمیم‌یافته^۱ استفاده می‌شود. این روش به دلیل قابلیت مناسب در برآورد مدل‌های سیستم معادلات همزمان، استحکام در مقابل مشکلات هم‌انباشتگی و نیز کارایی بالا در برآورد پارامترها، مورد استفاده قرار گرفته است. قبل از برآورد سیستم معادلات همزمان، ابتدا آزمون‌های تشخیصی شامل، ایستایی متغیرها، هم‌انباشتگی آنها و تشخیص‌پذیری معادلات الگو مورد بررسی قرار می‌گیرند. بدین منظور از آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته جهت بررسی ایستایی و از آزمون یوهانسن جهت بررسی هم‌انباشتگی متغیرها استفاده می‌گردد. برای بررسی قابلیت تشخیص سیستم معادلات همزمان، از روش تشخیص دومرحله‌ای شرط لازم (اما نه کافی) تحت عنوان شرط درجه‌ای و شرط کافی تحت عنوان شرط

¹ Generalized Method of Moments

رتبه ای استفاده گردید. بررسی شرط درجه ای، قابلیت تشخیص را برای هر سه معادله، بیش از حد مشخص نتیجه می دهد، دترمینان ماتریس ضرایب بین متغیرهای کنترل فساد (CC) و شاخص قیمت مصرف کننده (lcp) در معادله اول و دوم و در معادله دوم و سوم بین ضرائب متغیرهای ضریب جینی ($gini$) و شاخص قیمت مصرف کننده (lcp) غیرصفر است. دترمینان های ذکر شده برای بررسی وجود ارتباط دو به دو بین معادلات است اما برای ماتریس کلی سیستم معادلات که سه معادله دارد و یک ماتریس سه در سه تشکیل می دهد، با مشاهده یک ماتریس غیر صفر بین ضرائب سه متغیر کنترل فساد، تولید ناخالص داخلی واقعی و نرخ غیر رسمی ارز، شرط رتبه ای نیز اثبات می گردد، بنابراین شرط درجه ای و شرط رتبه ای هر دو برقرار است. حال با حصول اطمینان از شرایط فوق به برآورد ضرایب و بررسی معناداری ضرایب خواهیم پرداخت. به منظور برآورد مدل از نرم افزار ۱۲ *Eviews* جهت تخمین پارامترهای مدل استفاده می شود.

۵- نتایج تجربی

۵-۱. منابع آماری

برای جمع آوری داده های اقتصادی و مالی مورد نیاز، از منابع معتبری مانند سایت بانک مرکزی، مرکز آمار ایران، سایت داده های اقتصادی و مالی و همچنین سایت بانک جهانی استفاده شده است. بر اساس آخرین اطلاعات موجود و گزارش های سایت های مورد استفاده، بازه زمانی مورد مطالعه، از سال ۱۹۸۴ الی ۲۰۲۳ کشور ایران را در برمی گیرد.

۵-۲. برآورد و تحلیل نتایج

نتایج آزمون های ایستایی که توسط نرم افزار ۱۲ *Eviews* انجام شده است نشان می دهد تمامی متغیرها در سطح و یا با یکبار تفاضل گیری ایستا هستند. نتایج آزمون در جدول ۵-۱ ارائه می گردد.

جدول ۱. نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته (منبع: یافته های تحقیق)

نام متغیر	نماد متغیر	آماره آزمون (p-value)	نتایج (درجه ایستایی)
رشد بی رویه نقدینگی	$rm2 - rgdp95_t$	-۴/۲۸۵ (۰/۰۰۱)	I (0)
ضریب جینی	$gini_t$	-۱/۵۲۹ (۰/۱۳۵)	I (1)

I (1)	۱/۰۷۸ (۰/۲۸۸)	lcp_t	شاخص قیمت مصرف کننده
I (1)	۰/۲۹۱ (۰/۷۷۲)	cc_t	شاخص کنترل فساد
I (1)	-۰/۱۱۳ (۰/۹۰۹)	$lgdp95_t$	تولید ناخالص داخلی واقعی
I (1)	۰/۹۲۶ (۰/۳۶۰)	$lifer_t$	نرخ ارز غیر رسمی
I (1)	-۲/۷۹۷ (۰/۰۷۰)	ue_i	نرخ بیکاری

با توجه به نایبستا بودن برخی از سری های زمانی و به منظور بررسی اعتبار الگو در تخمین به روش گشتاور تعمیم یافته، بررسی هم انباشتگی متغیرها لازم است، به علت اینکه از یک سیستم چند معادله ای بهره می بریم از آزمون یوهانسن استفاده می گردد.

جدول ۲. نتایج آزمون هم انباشتگی یوهانسن (منبع: یافته های تحقیق)

معادلات مدل	آماره اثر یوهانسن	مقدار بحرانی	احتمال
تابع کنترل فساد	۵۷/۴۹۱۸۳	۴۷/۸۵۶۱۳	۰/۰۰۴۸
تابع تورم	۱۵۳/۵۷۲۴	۹۵/۷۵۳۶۶	۰/۰۰۰۰
تابع نابرابری درآمدی	۹۵/۸۳۳۴۲	۶۹/۸۱۸۸۹	۰/۰۰۰۱

در جدول ۲ متغیرهای کنترل فساد، تورم و نابرابری درآمد به عنوان متغیرهای درونزا و سایر متغیرها به عنوان متغیرهای برونزا وارد فرآیند آزمون شده اند، همانطور که از جدول ۲ مشاهده می گردد برای هر سه معادله مدل، مقدار محاسبه شده برای " آماره اثر یوهانسن^۱ " از " مقدار بحرانی^۲ " در سطح خطای ۵ درصد بزرگتر و احتمال محاسبه شده^۳ از ۰.۰۵ کوچکتر است بنابراین فرضیه صفر ($r=0$) رد می شود یعنی حداقل یک بردار همجمعی در بین متغیرهای سیستم وجود دارد، از این رو می توان با اطمینان از عدم کاذب بودن رگرسیون های برآوردی، پارامترها را تخمین زده و تفسیر نمود.

¹Trace Statistic

²Critical Value

³P-value

جدول ۳. برآورد الگو و معادلات سیستم همزمان (منبع : یافته های تحقیق)

نام متغیر	نماد متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره (t)	سطح احتمال
نتایج برآورد تابع کنترل فساد (cc_t)					
عرض از مبدا	C(1)	۱/۱۱۲	۰/۲۷۹	۳/۹۸۰	۰/۰۰۰
رشد بی رویه نقدینگی	$rm2 - rgdp95$	-۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	-۳/۸۴۳	۰/۰۰۰
شاخص نابرابری درآمد	$gini_t$	-۲/۳۴۰	۰/۶۱۰	-۳/۸۳۱	۰/۰۰۰
شاخص قیمت مصرف کننده	lcp_t	-۰/۰۵۷	۰/۰۴۱	-۱/۳۸۹	۰/۱۶۹
کنترل فساد دوره گذشته	cc_{t-1}	۱/۱۲۳	۰/۱۳۶	۸/۲۲	۰/۰۰۰
آماره تشخیصی (ضریب تعیین): $R^2 = 0/91$		آزمون خودهمبستگی خطاهای مدل: مقدار آماره دوربین- واتسون : (۲/۲۶) $h-D = (-۰/۰۹۵۸۹)$			
نتایج برآورد تابع تورم (lcp_t)					
عرض از مبدا	C(6)	-۰/۴۲۶	۰/۰۸۸	-۴/۸۳۸	۰/۰۰۰
رشد بی رویه نقدینگی	$rm2 - rgdp95$	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۶/۱۱۷	۰/۰۰۰
کنترل فساد	cc_t	-۰/۰۸۳	۰/۰۱۶۱	-۵/۱۷۴	۰/۰۰۰
شاخص نابرابری درآمد	$gini_{t-1}$	۰/۴۱۹	۰/۱۴۴	۲/۹۰۷	۰/۰۰۴
شاخص قیمت دوره گذشته	lcp_{t-1}	۰/۹۳۲	۰/۰۱۶	۵۵/۳۰۸	۰/۰۰۰
نرخ ارز غیر رسمی	$lifer_t$	۰/۰۸۵	۰/۰۱۵۴	۵/۴۷۲	۰/۰۰۰
نرخ بیکاری دوره گذشته	ue_{t-1}	-۰/۰۰۴	۰/۰۰۲۷	-۱/۳۷۸	۰/۱۷۳
آماره تشخیصی (ضریب تعیین): $R^2 = 0/99$		آزمون خودهمبستگی خطاهای مدل: مقدار آماره دوربین - واتسون : (۱/۷۷) $h-D = (۰/۵۹۴۶)$			
نتایج برآورد تابع نابرابری درآمد ($gini_t$)					
عرض از مبدا	C(14)	۰/۰۶۴۸	۰/۰۶۸۱	۰/۹۵۰۷	۰/۳۴۵
رشد بی رویه نقدینگی	$rm2 - rgdp95$	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۲/۸۸۵	۰/۰۰۵
شاخص قیمت مصرف کننده	lcp_t	۰/۰۱۶	۰/۰۰۷	۲/۲۰۶	۰/۰۳۰
ضریب جینی دوره گذشته	$gini_{t-1}$	۱/۲۴۲	۰/۰۶۴۷	۱۹/۱۷۳	۰/۰۰۰
تولید ناخالص داخلی واقعی	$lgdp95_t$	-۰/۰۴۰	۰/۰۲۱۲	-۱/۸۹۵۷	۰/۰۶۲
نرخ بیکاری دوره گذشته	ue_{t-1}	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۷۰۴۶	۰/۴۸۳
آماره تشخیصی (ضریب تعیین): $R^2 = 0/75$		آزمون خودهمبستگی خطاهای مدل: مقدار آماره دوربین واتسون: (۲/۳۳) $h-D = (-۱/۰۰۵۶)$			

قبل از ورود به بحث تحلیل نتایج، لازم است اشاره گردد که نتایج آزمون‌های تشخیصی ارائه گردیده در جدول ۳ نشان می‌دهند که تخمین ضرائب قابل اعتماد هستند.

بر اساس نتایج حاصل از برآورد مدل در رابطه (۱)، ضرائب متغیرهای توضیحی (رشد بی‌قاعده نقدینگی، ضریب جینی و شاخص تورم) منفی و باستانای شاخص تورم در سطح ۵ درصد معنی‌دار هستند، که نشان می‌دهد هر چه نرخ رشد بی‌قاعده نقدینگی، نابرابری درآمد و تورم افزایش یابند، کنترل فساد (یک شاخص معکوس که نشانگر کاهش فساد است) کاهش می‌یابد و بنابراین میزان فساد افزایش می‌یابد. از سوی دیگر ضریب منفی و بالای شاخص ضریب جینی نشان‌دهنده این است که افزایش نابرابری توزیع درآمد، به طور معناداری میزان فساد را در ایران افزایش می‌دهد، همچنین، یافته‌ها تایید می‌کنند که نابرابری درآمد (ضریب جینی) و تورم دوره‌ای، نقش مهمی در میزان فساد دارند و رابطه منفی آن‌ها با شاخص کنترل فساد تأکید بر نیاز به سیاست‌های مالی و اجتماعی هماهنگ دارد تا از افزایش فساد جلوگیری شود. از سوی دیگر کنترل فساد دوره گذشته که میزان کیفیت مبارزه با فساد را بعنوان یک شاخص کیفیت نهادی و حکمرانی خوب اندازه‌گیری می‌کند، بعنوان یک متغیر کنترلی وارد مدل گردیده و ارتقاء این شاخص تأثیر مستقیمی بر کاهش فساد دارد که ضریب مثبت بدست آمده در مدل گواه این موضوع است.

بر اساس نتایج حاصل از برآورد مدل در رابطه (۲)، ضرائب متغیرهای توضیحی در سطح اطمینان ۵ درصد باستانای ضریب نرخ بیکاری دوره گذشته معنادار هستند. ضریب منفی کنترل فساد تأیید می‌کند که با ارتقا کیفیت مبارزه با فساد نرخ تورم کاهش یافته که بیانگر نقش ضدتورمی کنترل فساد دارد.

ضرائب سایر متغیرهای توضیحی برآورد شده دارای علامت مثبت هستند، این نتایج نشان می‌دهد که افزایش رشد بی‌قاعده نقدینگی، نابرابری درآمد، تورم دوره قبل و نرخ ارز غیررسمی، همگی موجب افزایش نرخ تورم می‌شوند.

از سوی دیگر، تأثیر منفی رشد نرخ بیکاری بر تورم می‌تواند ناشی از کاهش فشار تقاضای کل بر سطح عمومی قیمت‌ها باشد. همچنین، رابطه مثبت و معنادار تورم با وقفه، وجود پویایی‌های تورمی و اثر اینرسی را در اقتصاد ایران تأیید می‌کند. افزایش نرخ ارز غیررسمی (دلاری) - که عموماً نشانه‌ای از بی‌ثباتی در بازار ارز محسوب می‌شود - از کانال هزینه‌های وارداتی موجب تشدید تورم شده است.

در مقابل، ضریب منفی کنترل فساد گویای آن است که بهبود در کنترل فساد می‌تواند به‌عنوان یک ابزار سیاستی مؤثر در مهار تورم عمل کند.

بر اساس نتایج حاصل از برآورد رابطه (۳)، کلیه ضرایب متغیرهای توضیحی در سطح اطمینان ۵ درصد معنادار بوده‌اند، به‌استثنای ضریب نرخ بیکاری دوره گذشته که فاقد معناداری آماری است. ضریب مثبت و معنادار شاخص رشد بی‌قاعده نقدینگی نشان می‌دهد که افزایش نقدینگی به تشدید نابرابری درآمدی (ضریب جینی) منجر می‌شود. همچنین ضریب مثبت و معنادار شاخص قیمت مصرف‌کننده (نرخ تورم) حاکی از آن است که افزایش تورم، نابرابری درآمدی را به‌طور قابل‌توجهی تشدید می‌کند که نشان‌دهنده اثرات مخرب تورم بر توزیع درآمد است، تورم با کاهش قدرت خرید گروه‌های کم‌درآمد و گسترش شکاف طبقاتی، به تشدید نابرابری‌های درآمدی می‌انجامد.

در مقابل، عدم معناداری آماری نرخ بیکاری دوره گذشته می‌تواند نشان‌دهنده این باشد که در چارچوب ساختار اقتصادی ایران و در افق کوتاه‌مدت، رابطه مستقیمی بین نرخ بیکاری و نابرابری درآمدی برقرار است که این امر می‌تواند ناشی از ویژگی‌های ساختاری بازار کار و اقتصاد ایران باشد. ضریب منفی و معنادار رشد تولید واقعی در سطح ۱۰ درصد نشان می‌دهد با رشد تولید و افزایش درآمد سرانه واقعی افراد جامعه، نابرابری توزیع درآمد کاهش یافته که با نتایج پژوهش‌های پیشین در کشورهای در حال توسعه هم‌سو می‌باشد.

۶. بحث و تفسیر نتایج

در این بخش، یافته‌های حاصل از برآورد مدل با ادبیات پژوهش و مطالعات تجربی پیشین مورد مقایسه قرار می‌گیرد. این مقایسه ضمن تأیید اعتبار یافته‌ها، امکان شناسایی نقاط اشتراک، افتراق و شکاف‌های پژوهشی را فراهم می‌کند.

رشد نقدینگی بی‌قاعده با ضریب منفی نشان می‌دهد که افزایش نقدینگی در اقتصاد، در نبود نهادهای مالی کارآمد، شفاف و قوی، به‌جای تحرک تولید، به‌طور سیستماتیک منحرف شده و موجب تشدید فساد می‌شود. در واقع، نقدینگی کنترل‌نشده می‌تواند با ایجاد ابهام در فرآیندهای اقتصادی، بستری برای تقویت رفتارهای فسادآمیز فراهم آورد. ضعف نهادهای نظارتی باعث می‌شود منابع نقدی اضافی به‌جای تولید ارزش افزوده، به سمت فعالیت‌های رانت‌جویانه و فساد هدایت شود. نتایج این

مطالعه با یافته‌های بسیاری از پژوهش‌های گذشته نظیر قدیمی و همکاران^۱ (2019)، شریف کریمی و شهاب^۲ (2020) و فلاحی و باغفلکی (2022) منطبق است. افزون بر این، شباهت نتایج با شواهد تجربی در کشورهای در حال توسعه حاکی از تعمیم‌پذیری فرضی پژوهش در اقتصادهای مشابه است. ضریب جینی و رشد بی‌قاعده نقدینگی سهم قابل‌ملاحظه‌ای در افزایش نرخ تورم داشته‌اند. این یافته از لحاظ نظری با دیدگاه پولی‌گرایان (Friedman, 1970) سازگار است که رشد حجم پول فراتر از تولید حقیقی را علت اصلی تورم می‌دانند؛ اما نوآوری پژوهش حاضر تأکید بر «بی‌قاعدگی» رشد نقدینگی است - به‌ویژه در غیاب شفافیت مالی، سرعت گردش پول غیرقابل پیش‌بینی شده و انتظارات تورمی را بر هم می‌زند. این یافته با نتایج مطالعات پیشین که بر رابطه علی بین رشد بی‌قاعده نقدینگی و تورم تأکید دارند، هم‌خوانی کامل دارد؛ از جمله هادیان و پارسا (2008)، حیدری و همکاران (2016)، احسانی و طاهری (2018) و باقرپور اسکویی و شاکری (2022). از منظر سیاستی، دلالت این یافته آن است که مهار تورم صرفاً با کنترل مقداری نقدینگی کافی نیست؛ بلکه قاعده‌مند کردن رشد نقدینگی از طریق استقلال بانک مرکزی و شفافیت عملیاتی ضروری است. نتایج بر اهمیت کنترل رشد نقدینگی و مدیریت بی‌ثباتی ارزی در مهار تورم تأکید دارند. همچنین، نقش کلیدی مبارزه با فساد به‌عنوان یک عامل مؤثر در کنترل تورم و تحقق ثبات اقتصادی را برجسته می‌سازند. این یافته با پژوهش‌های حیدری و همکاران (2016)، آکچا و همکاران^۳ (2012)، سامی بن علی و ساسی (2016)، ساسی و قاسمی^۴ (2017). همسو است. از دید نظری، فساد می‌تواند از دو کانال تورم را تشدید کند: (۱) کانال هزینه‌ای - رشوه‌خواری هزینه تولید را افزایش داده و فشار تورمی ایجاد می‌کند. (۲) کانال مالی - انحراف منابع نقدی به فعالیت‌های فسادآور، کارایی تخصیص سرمایه را کاهش داده و شکاف عرضه-تقاضا را بزرگ‌تر می‌نماید. بنابراین، مبارزه با فساد نه به‌مثابه یک هدف اخلاقی، بلکه به‌عنوان یک ابزار سیاستی مؤثر در تثبیت اقتصادی باید تلقی شود.

¹ Ghadimi, M., Rabiei, M., Davani, A., & Shahabadi, A.

² Karimi, M. S. & Shahab, A.

³ Haşim Akça et al

⁴ Sassi & Gasmi

یافته‌های حاصل از برآورد رابطه (۳) نیز با ادبیات موضوع هم‌سو است؛ به گونه‌ای که جهت مثبت ضرایب نشان می‌دهد افزایش نقدینگی، تورم و تداوم نابرابری، همگی به عنوان عوامل تشدیدکننده نابرابری درآمدی عمل می‌کنند این یافته‌ها با نتایج مطالعات پیشین در مورد آثار مثبت نقدینگی و تورم بر توزیع درآمد هم‌خوانی کامل دارد (ادیب‌پور و محمدی ویایی^۱، ۲۰۱۶؛ مرادی‌زاده و همکاران^۲، ۲۰۲۲؛ گوپتا و همکاران، ۱۹۹۸). از نظر نظری، مکانیسم اثرگذاری از طریق "اثر تنزل دارایی"^۳ تبیین می‌شود: تورم بالا به‌طور نامتناسبی به دهک‌های پایین درآمدی که دارایی اندک و عمدتاً نقدی دارند آسیب می‌زند، در حالی که گروه‌های پردرآمد با برخورداری از دارایی‌های واقعی (مسکن، سهام) و امکان دسترسی به اعتبارات ارزان‌قیمت، از اثر مخرب تورم محافظت می‌شوند یا حتی سود می‌برند. همچنین، تداوم نابرابری در دوره‌های گذشته نشانگر اثر چرخه‌ای و «دام فقر نهادی» است: جوامع با نابرابری بالا، ظرفیت کمتری برای وضع مالیات‌های تصاعدی و مقابله با فساد دارند که خود تورم و نقدینگی بی‌قاعده را بازتولید می‌کند. تورم ناشی از رشد بی‌قاعده نقدینگی قدرت خرید مردم عادی را کاهش داده و ثروت آنان را از بین می‌برد. در مقابل، افراد دارای رانت ثروتمندتر شده و این شکاف طبقاتی و نابرابری ناشی از تورم، انگیزه فساد را در جامعه افزایش می‌دهد. این دیدگاه با نظرات (Friedman & Schwartz, 1963; Krueger, 1974; Tullock, 1967) هم‌سو است. آنچه این پژوهش بدان اضافه می‌کند، تأکید بر رابطه دوسویه و انباشتی میان سه متغیر فساد، تورم و نابرابری است.

۷. جمع‌بندی و پیشنهادها

یافته‌های این پژوهش مؤید وجود رابطه‌ای معنادار و مثبت میان رشد بی‌قاعده نقدینگی و تشدید فساد در اقتصاد ایران است. این پژوهش نشان می‌دهد که رشد بی‌قاعده نقدینگی در اقتصاد ایران از سه کانال اصلی فساد را افزایش می‌دهد:

۱- کانال رانت‌جویی و تضعیف نهادها: تزریق بی‌ضابطه منابع مالی دولتی و عدم شفافیت در تخصیص آن‌ها (مانند اعتبارات بانکی و منابع ارزی)، انگیزه‌ها و فرصت‌های فساد را افزایش می‌دهد. ۲- کانال

¹ Mohammadi Viaei, A.

² Moradzadeh, M., Shirmehenji, M.B., & Nourahmadi, M. J

³ Asset Erosion Effect

حباب‌های قیمتی و انحراف سرمایه : رشد بی‌رویه‌ی نقدینگی با ایجاد حباب‌های سوداگرانه، منجر به انحراف سرمایه به سمت بازارهای غیرمولد می‌شود؛ این امر موجب آن می‌گردد که افراد بهره‌مند از رانت، از طریق این بازارهای کاذب ثروت‌های کلانی کسب کنند که خود محرکی برای گسترش فساد است. ۳- کانال تورم و کاهش ارزش پول : تورم ناشی از رشد نقدینگی، با کاهش قدرت خرید طبقات پایین و فرسایش ثروت آن‌ها، شکاف طبقاتی را تعمیق می‌کند. در این شرایط، افراد برای حفظ ارزش دارایی‌های خود، به سمت فعالیت‌های غیرقانونی سوق داده می‌شوند که منجر به تشدید فساد ساختاری می‌گردد.

علاوه بر این، نتایج نشان‌دهنده وجود یک چرخه معیوب بین نقدینگی، تورم و نابرابری است، رشد بی‌قاعده نقدینگی به‌طور مستقیم و از طریق تشدید فساد به افزایش تورم و عمیق‌تر شدن نابرابری درآمدی و تضعیف ثبات اقتصادی منجر می‌شود. یافته‌های این مطالعه به‌ویژه تأکید دارند که نابرابری درآمدی (اندازه‌گیری شده با ضریب جینی) یکی از پیشران‌های اصلی فساد در ایران است؛ به طوری که افزایش شکاف طبقاتی، بیش از سایر متغیرها، انگیزه و بستر فساد را در جامعه تقویت کرده است. در واقع، نقدینگی کنترل‌نشده در ساختار اقتصادی فعلی، به جای تحرک در بخش تولید، به عنوان محرکی برای رفتارهای فسادآمیز و انحراف منابع عمل کرده و از طریق کاهش قدرت خرید اقشار آسیب‌پذیر، به بازتولید تورم و نابرابری می‌انجامد.

اولین و مهمترین سیاست اجرایی در کنترل رشد نقدینگی اصلاحات ساختاری در نظام پولی کشور است که اولین قدم آن انضباط پولی و اصلاح سیاست‌های بانک مرکزی است، مقامات پولی کشور باید سیاست‌های پولی کشور را متناسب با رشد بخش حقیقی اقتصاد (رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی) تبیین نمایند با توجه به تفاوت فزاینده نرخ رشد حجم واقعی پول از نرخ رشد بخش واقعی اقتصاد ایران در طی دهه‌های گذشته، بخشی از سیاست‌ها و عملکرد مقامات پولی کشور باید بر اساس یک قاعده مشخص و متناسب با رشد واقعی اقتصاد اتخاذ و بر اساس آن عمل گردد، در حالیکه بیشتر تصمیم‌سازی‌ها در حال حاضر بر اساس صلاحدیدها اتخاذ می‌گردد. در طی دهه‌های اخیر بانک مرکزی و مقامات آن همواره بر اساس تکانه‌های نظیر کسری بودجه، شوک‌های داخلی و خارجی مانند تحریم‌های بین‌المللی که به بازار پول فشار می‌آورند و با سیاست‌های کوتاه مدت و صلاحدیددی نسبت به چاپ پول و رشد نقدینگی در جامعه پرداخته‌اند. در صورتیکه نیاز به

شکل گیری یک قاعده مشخص متناسب با نیاز بخش حقیقی اقتصاد امری ضروری است. بنابراین اصلاح نظام بانکی کشور و سپس مدیریت بودجه دولت (کاهش کسری بودجه ساختاری) مکمل اقدام های اجرایی قبلی بوده و اثر بخشی سیاست کنترل رشد نقدینگی را بالا می برد.

بنابراین روش های اجرایی شامل، شفاف سازی مالی و اداری (شفافیت دیجیتال) و بدنبال آن پیاده سازی سامانه یکپارچه شفافیت مالی^۱ (FTS) و در کنار آنها تقویت نهادهای نظارتی و اصلاح قوانین و مقررات یک بسته کامل سیاستی کاهش فساد رامی توان ارائه نمود.

طراحی سیاست های توزیعی مبتنی بر اصلاح نظام مالیاتی و ارتقاء عدالت در توزیع فرصت ها، نقش مهمی در کاهش نابرابری های ساختاری ایفا خواهد کرد. همچنین، اجرای سیاست های ضد تورمی مبتنی بر کاهش ناپایداری های نقدینگی و جلوگیری از سیاست های انبساطی بی رویه، در استقرار ثبات قیمتی و کاهش اثرات منفی رشد نقدینگی نقش اساسی دارند. در نهایت، اتخاذ رویکردهای چند بعدی، علمی و مبتنی بر شواهد، می تواند در کاهش فساد، کنترل نقدینگی و تثبیت اقتصاد کلان، نقش محوری ایفا کند. این سیاست ها انتظار می رود موجب افزایش اعتماد سرمایه گذاران، بهبود توزیع درآمد و بالاخره ارتقاء سطح رفاه عمومی شود.

نتیجه می گیریم که پیشنهاد های فوق بایست در قالب یک «بسته سیاستی جامع» ارائه گردد که در آن اصلاحات پولی، مالی و نهادی به صورت هماهنگ اجرا شوند.

برای پژوهش های آینده در حوزه تأثیر رشد نقدینگی بر فساد اقتصادی، می توان چند مسیر و موضوع تخصصی را مد نظر قرار داد تا به فهم عمیق تری از رابطه بین این متغیرها رسید و راهکارهای مؤثرتری ارائه داد. ابتدا باید بررسی کرد که چه عوامل یا متغیرهایی غیر اقتصادی (متغیرهای نهادی) می توانند رابطه میان رشد نقدینگی و فساد را تعدیل یا واسطه گری کنند؛ مثلاً ترویج پاسخگویی^۲ و تقویت نهادهای نظارتی، شفافیت در سیستم مالی، استقلال قوه قضاییه، و قوانین مبارزه با فساد. این کار می تواند عوامل محافظتی یا مستعدکننده فساد را شناسایی کند.

سپس انجام مطالعات تطبیقی با کشورهای دارای اقتصاد رانتی مشابه ایران برای شناسایی بهترین تجربیات سیاستی، که چگونه سیاست های پولی و مالی در دولت های مختلف می توانند رابطه

^۱ Financial Transparency System

^۲ Accountability

میان نقدینگی و فساد را تغییر دهند. مثلاً، سیاست‌های کنترل نقدینگی یا اصلاح ساختار مالی، چه تأثیراتی بر کاهش فساد دارند. توصیه می‌گردد برای پژوهش‌های آینده، از مدل‌های پویای تعادل عمومی^۱ (*DSGE*) برای شبیه‌سازی اثرات بلندمدت و پویای سیاست‌های مختلف پولی و مبارزه با فساد استفاده شود. انجام مطالعات میدانی و پیمایشی پیشرفته جهت طراحی و تدوین شاخص‌های مستقیم و بومی برای سنجش میزان فساد در بخش‌های مختلف اقتصاد (به‌ویژه بخش مالی و بانکی) ایران انجام گردد.

References

- Aidt, T. S. (2003). Economic analysis of corruption: a survey. *The Economic Journal*, 113(491), 632-652.
- Akça, H., Ata, A. Y., & Karaca, C. (2012). Inflation and corruption relationship: Evidence from panel data in developed and developing countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(3), 281-295.
- Anne, K. (1974). The political economy of the rent-seeking society. *American economic review*, 64(3), 291-303.
- Bagherpour Oskouie, E., & Shakeri, A. (2022). An Analysis of the Different Effects of Liquidity Components on Inflation and Production in Iran's Economy: A Wavelet Coherence Approach. *Development of humanities*, 3(5), 49-76[In Persian].
- Ben Ali, M. S., & Sassi, S. (2016). The corruption-inflation nexus: evidence from developed and developing countries. *The BE Journal of Macroeconomics*, 16(1), 125-144.
- Brennan, G., & Buchanan, J. M. (1980). The power to tax: Analytic foundations of a fiscal constitution. *Cambridge University Press*.
- Cukierman, A., Web, S. B., & Neyapti, B. (1992). Measuring the independence of central banks and its effect on policy outcomes. *The world bank economic review*, 6(3), 353-398. <https://doi.org/10.1093/wber/6.3.353>
- Dmitrieva, O., & Ushakov, D. (2011). Demand-pull inflation and cost-push inflation: factors of origination and forms of expansion. *Voprosy Ekonomiki*, (3).
- Falahati, Ali, & Bagheflaki, Afshin. (2022). The impact of monetary policies on corruption in Iran. *Quarterly Journal of Development Economics and Planning*, 9(2), 1-17. https://journals.iau.ir/article_700331.html[In Persian].

¹ . Dynamic Stochastic General Equilibrium

- Friedman, M. (1997). The role of monetary policy American Economic Review (1968) 58, March, pp. 1–17. In *A Macroeconomics Reader* (pp. 176-191). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203443965-15>
- Friedman, M., & Schwartz, A. J. (2008). A monetary history of the United States, 1867-1960. <https://www.torrossa.com/en/resources/an/5641483>
- Ghadimi, M., Rabiei, M., Davani, A., & Shahabadi, A. (2019). The effect of corruption and central bank independence on volume of money in Iran: using the model (STAR). *Journal of Econometric Modelling*, 4(3), 111-140 [In Persian].
- Goel, R. K., & Nelson, M. A. (2010). Causes of corruption: History, geography and government. *Journal of Policy Modeling*, 32(4), 433-447. <https://doi.org/S0161893810000347>
- Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty?. *Economics of governance*, 3(1), 23-45.
- Heydari, H., Asghari, R., & Alinejad, R. (2016). Investigation of the Impact of Corruption on Inflation Rate in Selected MENA Countries. *Macroeconomics Research Letter*, 11(21), 81-104 [In Persian].
- Huang, H (2012); "Monetary Policies for Developing Countries: The Role of Corruption", *IMF Working Papers*, International Monetary Fund.
- Justesen, M. K., & Bjørnskov, C. (2014). Exploiting the poor: Bureaucratic corruption and poverty in Africa. *World Development*, 58, 106-115.
- Kaufmann, D., & Siegelbaum, P. (1997). Privatization and corruption in transition economies. *Journal of International affairs*, 419-458.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Zoido-Lobaton, P. (1999). Aggregating governance indicators (Vol. 2195). *world Bank publications*.
- Karimi, M. S. & Shahab, A. (2020). The effect of liquidity on the corruption in the selected countries of MENA region. *Monetary & Financial Economics*, 27(19), 165-192. <https://doi.org/10.22067/mfe.2021.39357> [In Persian].
- Kuvvet, E., Jain, P. K., & Pagano, M. (2012). Corruption's Impact on Liquidity, Investment Flows, and Cost of Capital. *nsuworks.nova.edu. Presentations*. 961.
- Majeed, M. T. (2014). Corruption and trade. *Journal of economic integration*, 759-782.
- Martinez, R., & Iyer, V. (2008). Latin Americas Racial Caste System: Salient Marketing Implications. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 7(11).

- Maria, N. S., Susilowati, I., Fathoni, S., & Mafruhah, I. (2021). The Effect of Education and Macroeconomic Variables on Corruption Index in G20 Member Countries. *Economies*, 9 (1), 23.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110 (3), 681-712.
- Mehregan, N., Boushehri, M., & Ahmadi, A. (2025). Analysis of the Impact of Monetary Policy Shocks on Income Inequality in Iran: Application of the Vector Autoregression Model. *Interdisciplinary Studies in Economics*, 1(1), 55-88 [In Persian].
- Minsky, H. P., & Kaufman, H. (2008). *Stabilizing an unstable economy* (Vol. 1). New York: McGraw-Hill.
- Mohseni Zonouzi, S. J. , Hekmati Farid, S. and Talebpour, S. (2017). The Impact of Corruption and Liquidity Control on Economic Growth in Selected Developing Countries. *Journal of Economics and Modelling*, 7(28), 85-106. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24765775.1395.7.28.4.9> [In Persian].
- Mohammadi Viaei, A. (2016). The effects of corruption on economic inequality income distribution. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 4(14), 153-168[In Persian].
- Mokhtari, D., Mohammadzadeh, Y., & Mohseni Zonouzi, S. J. (2021). The Role of Institutions Quality in Effect of Liquidity Growth on Economic Growth (PSTR Approach). *Journal of Economic Research (Tahghighat-E-Eghtesadi)*, 56(1), 111-143 [In Persian].
- Moradzadeh, M., Shirmehenji, M.B & Nourahmadi, M. J. (2022). The Nonlinear Effect of Inflation on Income Inequality (Developing-Countries Study). *Stable Economy*, 2(4), 29-54. [In Persian]. DOI:10.22111/SEDJ.2022.40958.1170
- Ojo, L. B., Eusebius, A. C., Ifeanyi, O. J., & Aderemi, T. A. (2020). Political corruption, income inequality and poverty in Nigeria. *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales*, 13(1).
- Rose-Ackerman, S. (1997). Corruption, inefficiency and economic growth. *Nordic Journal of Political Economy*, 24(1), 3-20.
- Sassi, S., & Gasmi, A. (2017). The dynamic relationship between corruption— inflation: Evidence from panel vector autoregression. *The Japanese Economic Review*, 68(4), 458-469.
- Sozanroz, A. (2006). Corruption and government causes, consequences and reform, Translated by Sabori.
- Stiglitz, J. (2016). Joseph stiglitz says standard economics is wrong. inequality and unearned income kills the economy. *adapted (with permission) from: Jacobs, Michael, and Mariana Mazzucato, eds. Rethinking capitalism:*

- economics and policy for sustainable and inclusive growth*. John Wiley & Sons.
- Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures. *Staff papers*, 45(4), 559-594.
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment. *International Monetary Fund*.
- Togay, S., & Kose, N. (2013). Money-price relationships under a currency board system: the case of Argentina. *Journal of Applied Economics*, 16(2), 373-389. [https://doi.org/10.1016/S1514-0326\(13\)60016-1](https://doi.org/10.1016/S1514-0326(13)60016-1)
- Tullock, G. (1967). The welfare costs of tariffs, monopolies, and theft. *Western Economic Journal*, 5(3), 224-232.
- Türedi, S., & Altınar, A. (2016). Economic and political factors affecting corruption in developing countries. *Int. J. Eco. Res*, 7(1), 104-120.